

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifhanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı

Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi
Kemankeş Abdulkadir Emir Hoca Koleksiyonu - 506

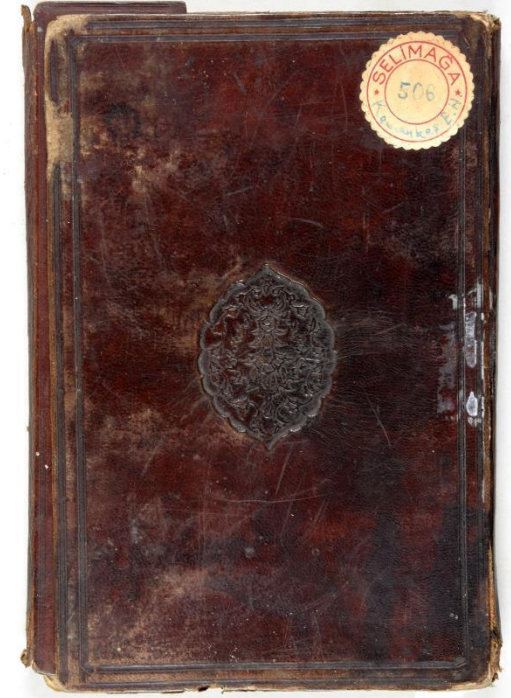
Gülistân
Sa'dî-i Şîrâzî

Tuğba DANIŞMAZ
2018

ESER VE MÜELLİFİ HAKKINDA

Fars edebiyatının şaheserlerinden olan, Sa'dî-i Şîrâzî'nin (ö. 691/1292) bilgi ve tecrübesini belâgat ve fesahatle yoğurup yazıya döktüğü *Gülistân* onun Farsça ve Arapça şiirleriyle karışık mensur bir eserdir. Salgurlu Hânedanı'ndan Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî adına H. 656'da (M. 1258) kaleme alınmıştır. Taklit edilemeyen özgünlükte kendine has bir nesir üslubu ile yazılmış olan eser, münâcât, na't ve yazılış sebebini anlatan bir önsözden sonra padişahların hal ve hareketlerini, dervişlerin ahlâkını, kanaatin faziletini, susmanın faydalarını, aşk ve gençliği, güçsüzlük ve ihtiyarlığı, terbiyenin etkisini ve sohbet âdâbını konu alan sekiz bölümden oluşmaktadır. Bölümler, günlük hayatta karşılaşılan olaylardan ahlâkî ve edebî sonuçlar çıkarılabilen hikâyeler, nükteler ve beyitlerle süslenmiştir. Oldukça ilgi görmüş olan eserin dünya kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası ve çeşitli dillerde tercümesi bulunmaktadır¹. Konservasyona alınan nüshanın son varakları eksik olduğundan istinsah tarihi ve müstensihe dair bir kayıt bulunamamıştır.

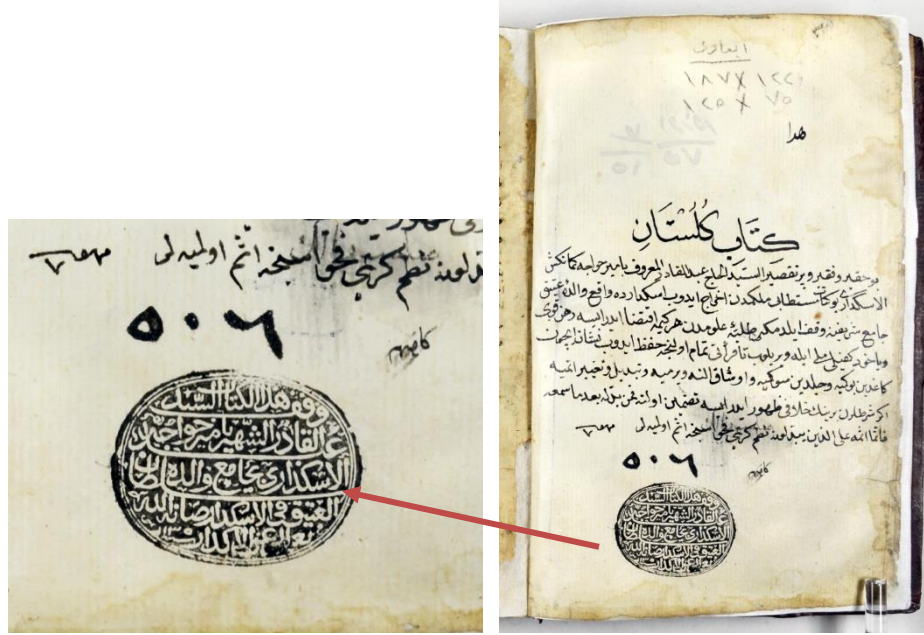
¹Yazıcı, T., "GÜLİSTAN", DİA XIV, İstanbul, 1996, s. 240-241

Fars edebiyatının en büyük şairlerinden olan Ebû Muhammed Sa'dî Müşerrifüddîn (Şerefüddîn) Muslih b. Abdillâh b. Müşerrif Şîrâzî, Şiraz'da muhtemelen 610-615 (1213-1218) yıllarında dünyaya gelmiştir. Yaşadığı dönemde kazanmış olduğu şöhrete karşın hayatı ile ilgili kaynaklarda sınırlı bilgi yer almaktadır. Eğitime babasının gözetiminde başlayan Sa'dî, babasının vefatının ardından dedesi tarafından yetiştirilmiştir. İlk dinî ve edebî bilgileri Şiraz'da aldıktan sonra 620 (1223) yılı civarında Bağdat'a gitmiş ve Nizâmiye Medresesi'nde eğitime devam etmiştir. Bağdat İbnü'l-Cevzî ile Şehâbeddin es-Sühreverdi'den etkilenmiş olan Sa'dî, bu alimler haricinde Bağdat'ta pek çok alimden ders almıştır. Eğitimi tamamladıktan sonra Şiraz'a geri dönmüş; burada devlet adamlarına şiirler yazmış, irşad ve halka hizmet faaliyetleri ile meşgul olmuştur. 27 Zilhicce 691'de (9 Aralık 1292) Şiraz'da vefat etmiştir. *Bostân*, *Kaşâyid-i 'Arabî*, *Kaşâyid-i Fârsî*, *Takrîr-i Dîbâce*, *Naşîhatü'l-mülûk* diğer eserlerindedir².

²Çiçekler, M., "SA'DÎ-İ ŞÎRÂZÎ", DİA XXXV, İstanbul, 2008, s. 405-407

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

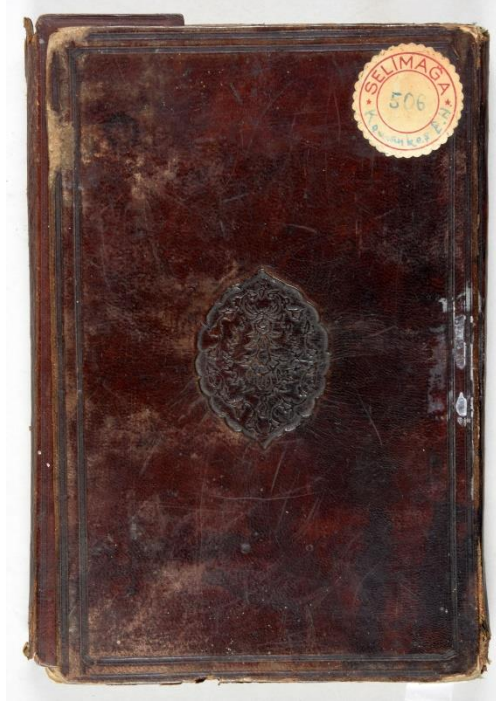

1b

1b sayfasında yer alan Kemankeş Emir Hoca'nın mühründe “Vakafe Hâze'l-Kitâb es-Seyyid ‘Abdülkâdir eş-Şehîr bi-Emîr Hâce el-Üsküdârî bi-Câmî’-i Vâlide Sultan el-Atîk fi’l-Üsküdâr Sânehullâhu Te’âlâ ani’l-Ekdâr Sene 1135” (“Bu kitabı, Emir Hoca el-Üsküdari adıyla tanınan Seyyid Abdülkadir, Üsküdar’daki Atik Valide Sultan Camii’ne vakfetti. Allah onu kederlerden korusun.”) yazmaktadır. Bu mühre nüshanın muhtelif sayfalarında rastlanmaktadır. Mührün hemen üstünde yazan vakıf kaydında ise şunlar yazmaktadır: “Bu hakir ü fakîr ü pür taksir es-seyyid el-hâc Abdülkadir el-ma’rûf bi-Emîr Hâce kemânkeş el-Üsküdârî bu kitâb-ı müstetâbı mülkümden ihrâc edüb Üsküdar’da vâkî’ Vâlide-i Atîk Camî’-i Şerîfine vakf eyledim ki talebe-i ulûmdan her kime iktizâ eder ise rehn-i kavî ve yahud kefil-i melî ile verilüb tâ kiraati tamam olunca hıfz edüb nişan içün kâğıdın bükme ve cildin sökmeye ve uşak eline vermeye ve tebdîl ve tağyîr etmeye eğer şartların birinin hilâfî zuhûr ederse tazmîn oluna, “femen beddelehû ba’de mâ-semî’ahû ve fe-innemâ ismühû ale’l-lezîne yübeddilûnehû”¹ nazm-ı kerîmî fehvâsınca âsim olmayalar”

¹Kur’ân-ı Kerîm, 2/181 (Bakara Sûresi 181. âyet-i kerimenin bir kısmı)

CİLT

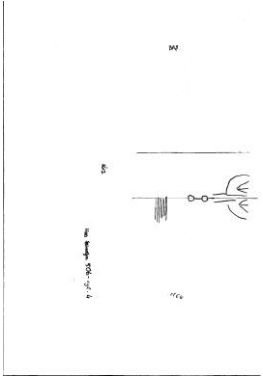
Eserin kapak ölçüleri 11,9 x 18,3 cm'dir. Cildi bordo renkte deri olup, cilt üzerinde soğuk baskı tekniğinde yapılmış şemseler bulunmaktadır. Şemse içlerinde bitkisel motifler kullanılmıştır. Ön-arka kapakların iç kısmı Avrupa kâğıdı, mıklep içi ise ebrulu kâğıt ile kaplıdır.

METİN

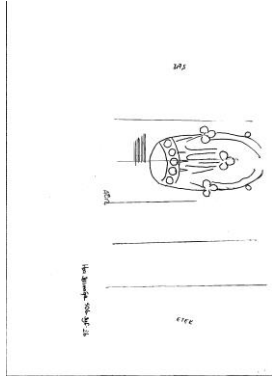

Sayfaları 12 x 18,1 cm ölçülerindeki eser 90 varaktan oluşmaktadır. Eserin metin kısmı 15 adet satır düzenindedir. Metin filigranlı Avrupa kâğıdına kırmızı ve siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Sırt dikişi iki duraklı zincir dikişi tekniğinde dikilmiştir. Eserin şiraze örgüsü balık sırtı tekniğinde, krem ve yeşil renk ipler kullanılarak örülmüştür.

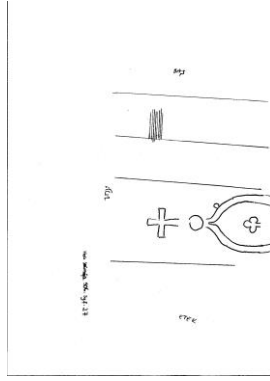
KÂĞIT ÖZELLİKLERİ - FİLİGRAN/SÜZGEÇ

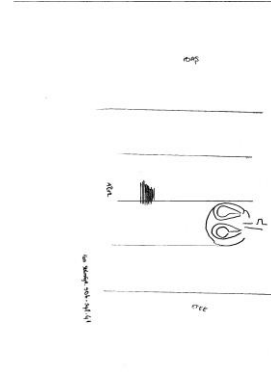
Varak no : 4
(Avrupa Kâğıdı)

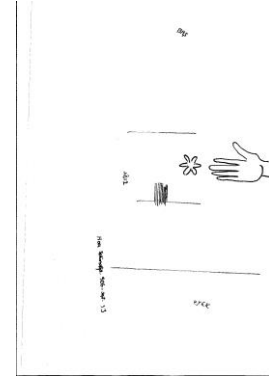
Varak no: 26
(Avrupa Kâğıdı)

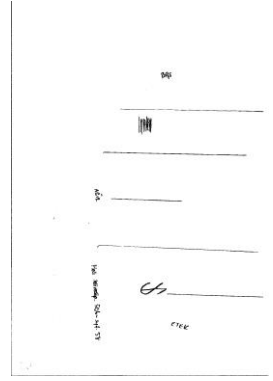
Varak no: 27
(Avrupa Kâğıdı)

Varak no: 41
(Avrupa Kâğıdı)

Varak no: 53
(Avrupa Kâğıdı)

Varak no: 58
(Avrupa Kâğıdı)

Metinde kullanılan kâğıtlar ışık altında incelendiğinde beş farklı süzgeç izine sahip kâğıt türü tespit edilmiştir. Tespit edilen kâğıtlar Avrupa kâğıdı olup, bu kâğıtlar lif yönleri sırtı dik olacak şekilde kullanılmıştır.

4 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 1 adet olup, sık süzgeç izi 1cm'de 8 adettir.

26 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 4 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 9 adettir.

27 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 3 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 8 adettir.

41 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 4 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 9 adettir.

53 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 2 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 10 adettir.

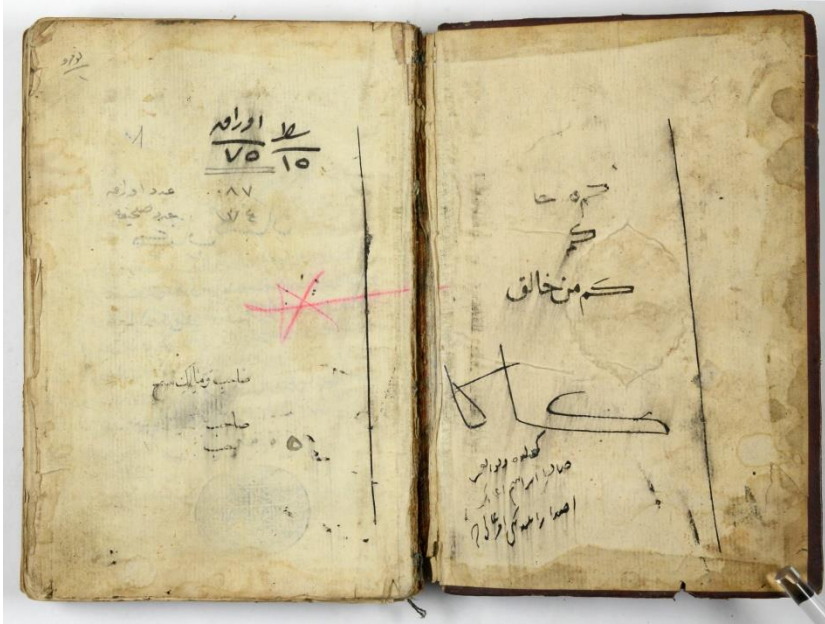
58 numaralı varakta geniş süzgeç aralığı 4 adet olup, sık süzgeç izi 1 cm'de 8 adettir.

BOZULMALAR - CİLT

Cildin, genelinde çizikler, deri yüzeyinde soyulmalar ve yırtıklar mevcuttur. Mıklep ve sertap, arka kapaktan kopuk haldedir.

BOZULMALAR - METİN

Eserin metin kısmında bazı formlar, ciltten ayrılmış haldedir. Metnin sayfalarında, bakır korozyonu ve parça kayıpları mevcuttur. Eserin dışı-şiraze iplerinde kopmalar ve kayıplar görülmektedir.

ESKİ ONARIMLAR - METİN

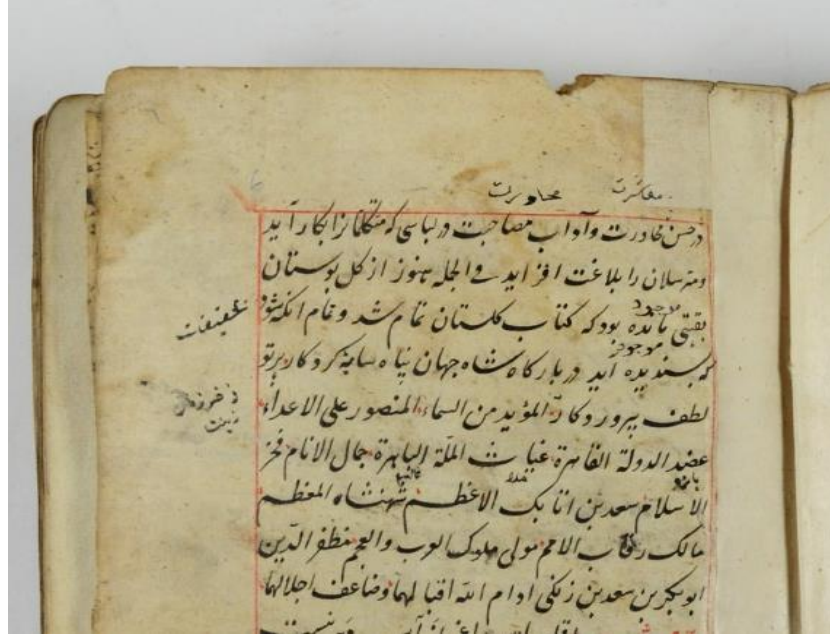

Eserin cildinde onarım görülmemektedir. Metin kısmında ise eski onarımlar sırt kısmında ve sayfa kenarlarında mevcuttur. Eser incelendiğinde, mevcut dikişin yanı sıra farklı noktalarda dikiş delikleri tespit edilmiştir.

ANALİZ TABLOSU

Analizler	Biyoloji	pH	Raman	XRF	Spot Test
Yapıldı	√	√	√	√	
Yapılmadı					-

ANALİZLER - BİYOLOJİ

Mikroorganizma varlığı tespiti için 6a'dan steril swabla alınan örnek, steril şartlarda 27°C'de 14 gün inkübasyona bırakılmıştır.

Sonuç:

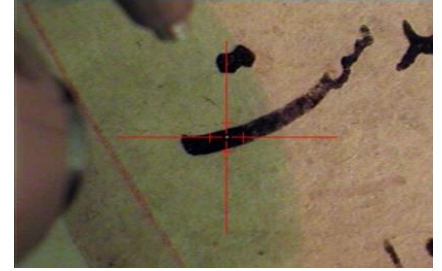
İnkübe edilen besiyerindeki gelişmeler gözlenmiştir.

İnkübasyon süresi sonrasında MEA ve TSA besi ortamında gelişme görülmemiştir.

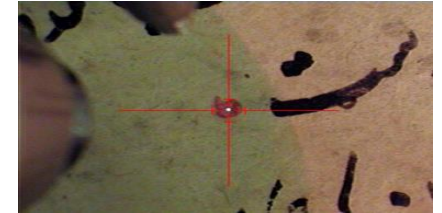
Değerlendirme: Besi ortamında gelişmenin olmaması eser üzerinde tahribat yapan mikroorganizmanın canlılığını kaybetmiş olabileceğini göstermektedir. Bunun yanında mikroorganizmanın kültüre alınamayan bir tür olabileceği de düşünülmelidir.

ANALİZLER - XRF ve RAMAN

Sayfa No.	İncelenen kısım	Tespit edilen elementler (Yarı kantitatif)		
		Majör elementler	Minör elementler	Düşük sinyalde
11a	Kâğıt	Ca	K	Fe, Cu, S, Cl
11a	Siyah mürekkep	Ca	Fe, K	Hg, Pb, Mn, Cu
11a	Kırmızı mürekkep	Hg		Ca K, Fe
12a	Kahverengi kâğıt	Ca	Cu, K, Fe	S, Cl, Hg, Mn
39a	Yeşil kâğıt	Cu	Ca	S, Cl, K, Fe

11a sayfası siyah mürekkep

11a sayfası kırmızı mürekkep

Yapılan XRF analizinde kırılma hasarı olan varaklarda majör element olarak Cu (bakır) tespit edilmiştir. Eserde yapılan mürekkep analizlerinde ise siyah mürekkebin karbon mürekkebi olduğu, kırmızı mürekkebin ise vermilion pigmenti içerikli olduğu tespit edilmiştir. Kahverengi kâğıtta majör element olarak ise Ca (kalsiyum) tespit edilmiştir. XRF sonuçları, Raman analizleri ile desteklenmiştir.

KONSERVASYON KARARLARI

Eserin konservasyona alınma sebebi, sayfalarında bulunan kırılmanın devam eder nitelikte olması ve bu yüzden dijitalleştirme işleminin yapılamıyor olmasıdır. Yazılı ve görsel belgelemesi tamamlanan eserin detaylı olarak durum değerlendirmesi yapılmış, aşağıdaki konservasyon işlemlerine karar verilmiştir.

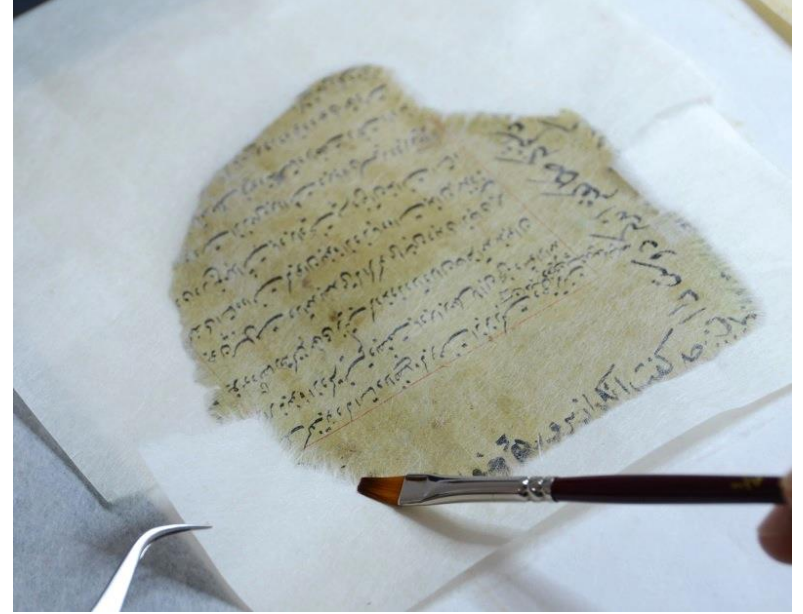
- Sırttan kısmen ayrılmış olan cildin metin kısmından tamamen ayrılması,
- Bakır korozyonu hasarı olan sayfaların konservasyonu için Ar-ge biriminin önerisi doğrultusunda antioksidan emdirilmiş 2g/m² Japon kâğıdı ile varanın a ve b yüzünden %3'lük Klucel-G sürülerek sağlamlaştırma yapılması

KONSERVASYON - METİN

Eser formlarına ayrılarak dijital ortamda forma çizimi yapılmıştır. Bakır korozyonlu varaklar belirlenip, diğer varaklardan ayrılmış ve konservasyon işlemine ilk olarak bakır korozyonu olmayan varaklarla başlanmıştır. Bu varakların kuru temizlik işlemi fırça ve yumuşak sünger ile yapılmıştır. Sırtta bulunan eski yapıştırıcı kalıntıları %4'lük metil selüloz ile sabit uçlu bisturi yardımıyla sırttan uzaklaştırılmıştır. Eserin sırt kısmında yazılı alanların üzerine yapılan eski onarımları tamamen çıkartmak yerine penset yardımı ile mekanik bir şekilde inceltme işlemi uygulanmıştır. Sayfalarda bulunan yırtıklar nişasta-metil selüloz kullanılarak hazırlanmış olan yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (re-moistenable) ile a ve b yüzlerinden sağlamlaştırılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

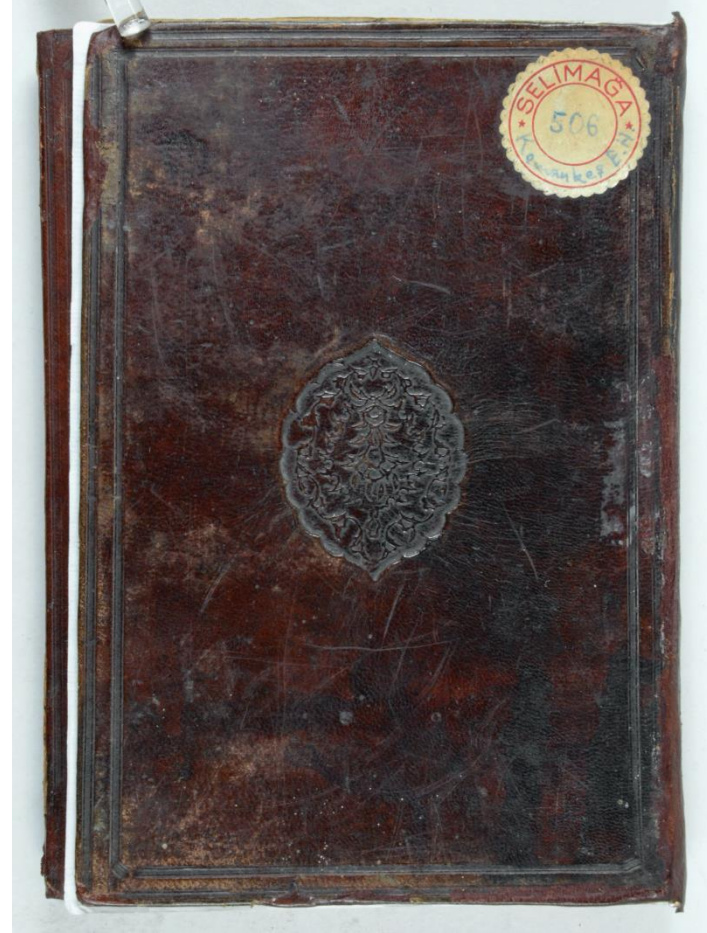
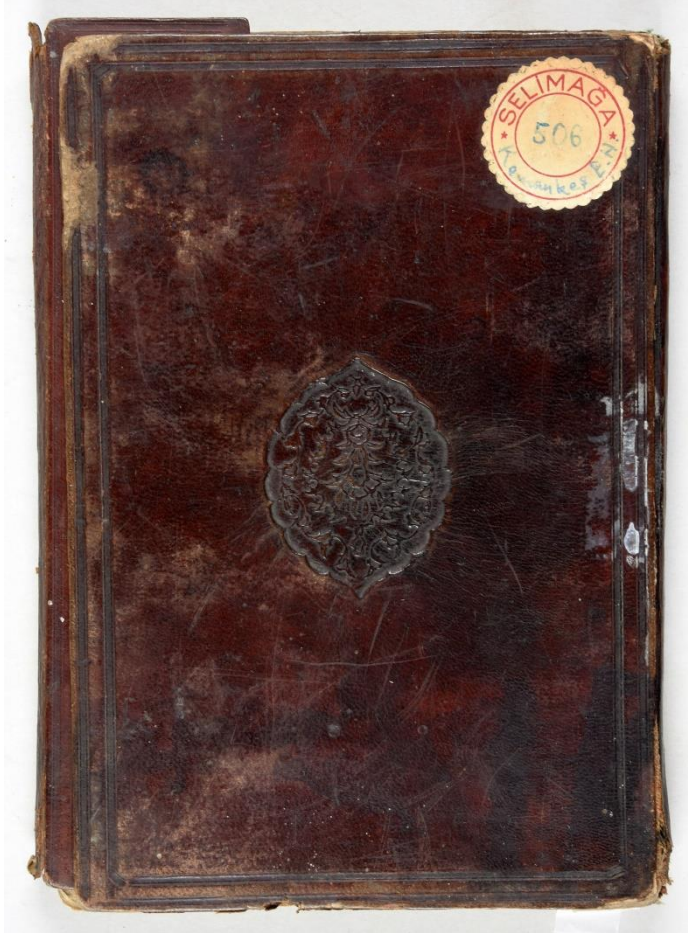
Eserin bakır korozyonlu varakları, antioksidan emdirilmiş Japon kâğıdı ($2g/m^2$) sayfa üzerine yerleştirilip, Japon kâğıdı üzerine %3'lük Klucel-G sürülerek a ve b yüzlerinden sağlamlaştırılmıştır. Bu işlem sadece yazılı alan üzerine uygulanmıştır. Eksik kısımlar Japon kâğıdı ile tek yönlü tamamlanmıştır. Hasarlı sayfalara tamamlama yaparken Japon kâğıdının sadece lifli kısımları tamamlanacak kısım üzerine gelecek şekilde uygulama yapılmıştır. Eserin sayfalarının arasından çıkan bir parçanın yeri belli olmadığı için, orijinal sayfaların ölçülerinde etrafı Japon kâğıdıyla tamamlanarak eserin sonuna eklenmiştir.

KONSERVASYON - CİLT

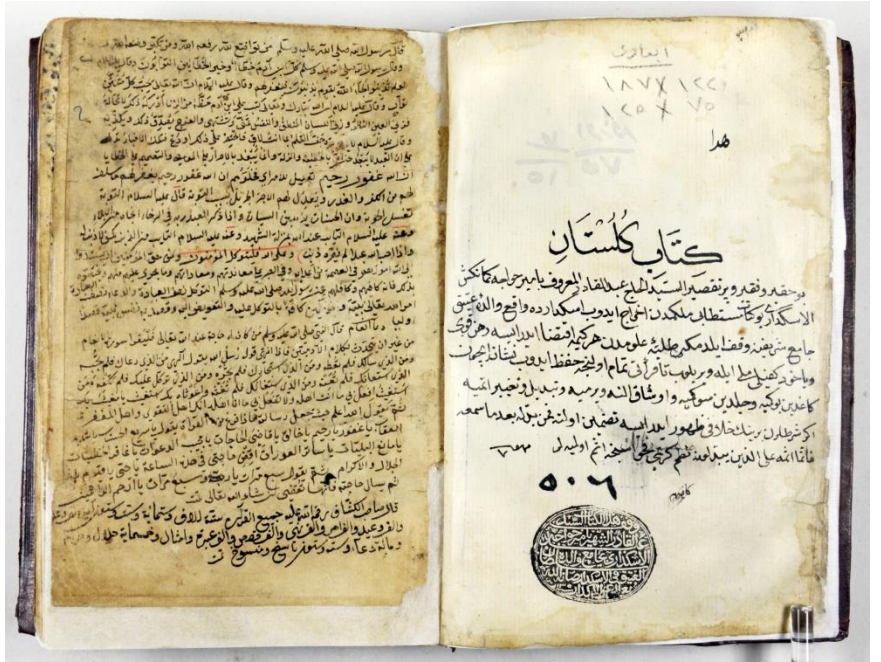
Cilde yapışık halde olan sırt tekstilindeki yapıştırıcı kalıntıları su ile nemlendirilerek sabit uçlu bisturi yardımı ile temizlenmiştir. Sırt dikişi iki duraklı zincir dikişi tekniğinde, keten iplik ile yapılmıştır. Kolon dikişi keten ip ile her iki tarafa da yapılmıştır. Eserin şirazesini dağılmış ve eksik olduğu için kullanılmamış olup, nötr tonlarda renkler kullanılarak balık sırtı tekniğinde yeni şiraze örülmüştür. Metin ile kapakların birleşimini sağlayabilmek için metnin ilk ve son sayfalarına el yapımı kâğıttan yan kâğıt eklenmiştir. Metin kısmı, sağlamlaştırma ve tamamlama işlemleri bittikten sonra 1:6 oranında hazırlanan nişasta tutkalı ile kapaklarla birleştirilmiştir. Metin kısmı ile cildi bir araya getirilen eserin yan kâğıt uzantıları kapak içlerine yapıştırılmıştır. Ciltteki eksik kısımlar ve kopuk halde olan mıklep ve sertabın birleştirilmesi orijinal deri rengi referans alınarak, metal kompleks anilin boyalar ile renklendirilen yeni keçi derisiyle yapılmıştır. Esere asitsiz müze kartonundan uygun ölçülerde kutu yapılmıştır.

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

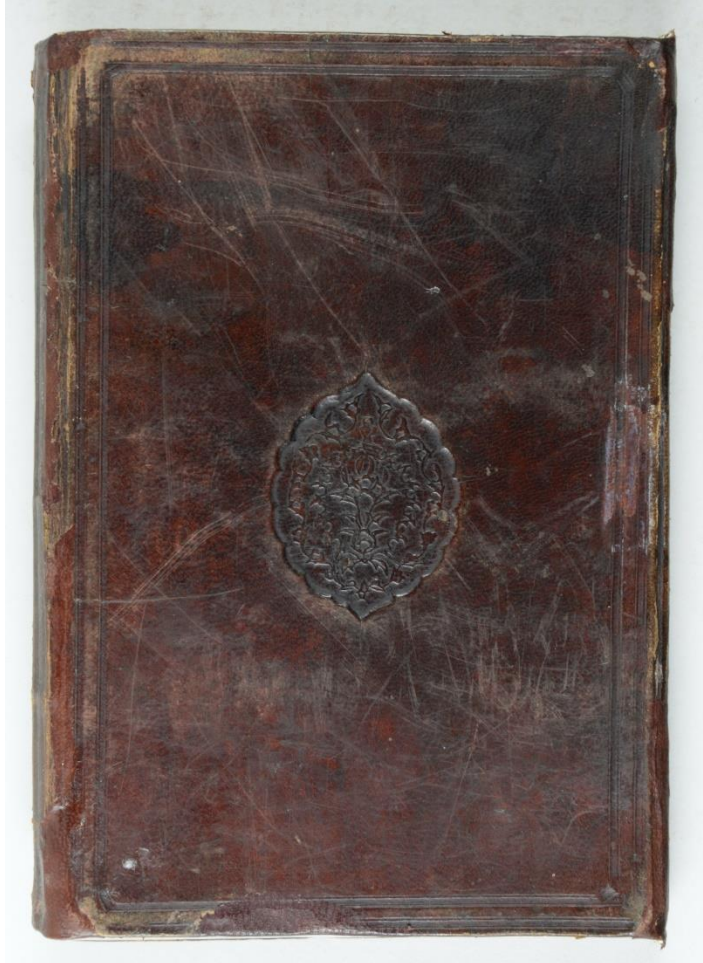
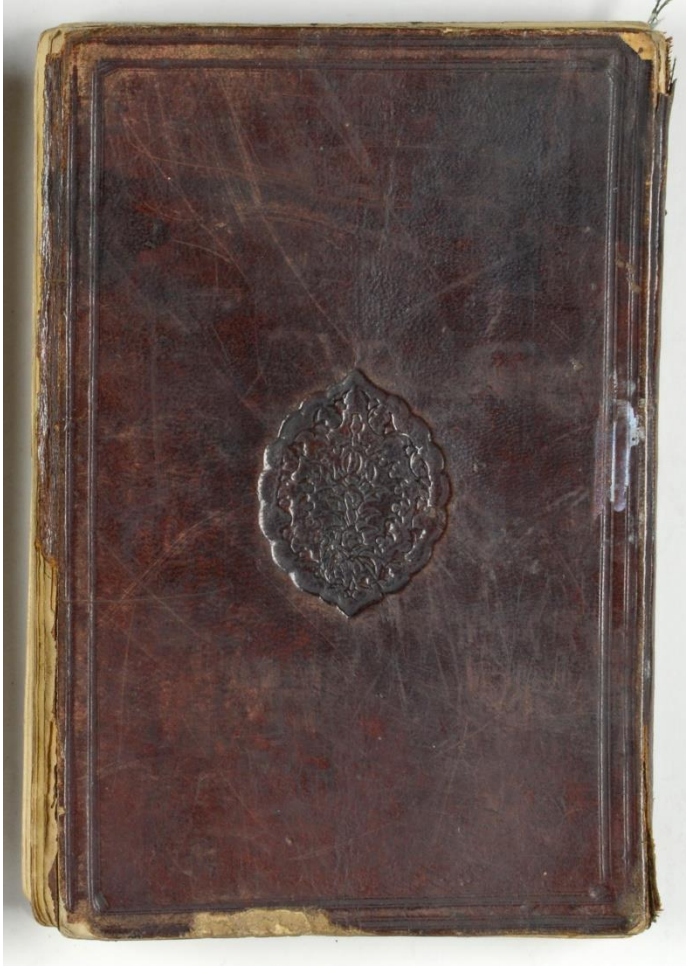

38b - 39a

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

Arka kapak

ÖNCESİ & SONRASI

Sertap - Ön kenar

ÖNCESİ & SONRASI

Sirt

ÖNCESİ & SONRASI

Etek şiraze